

УДК 37.091.12:005.336.2:[796.011.3:372

Осіп Н. Б.

ДИНАМІКА МОТИВАЦІЙНОГО КОМПОНЕНТУ ГОТОВНОСТІ ФАХІВЦЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

У статті наведені результати наукової розвідки стосовно поняття "готовності" та з'ясовано, що дослідники трактують його з різних позицій, а структура готовності майбутнього педагога до професійної діяльності відрізняється своїми компонентами. Автором висвітлено аналіз структурних компонентів готовності та зосереджено увагу на подібності підходів до їх виокремлення. На підставі узагальнення досліджень вчених та власних наукових пошуків визначено компоненти готовності майбутніх педагогів-дошкільників до фізичного виховання дітей й розкрито рівні мотиваційного компоненту готовності.

Ключові слова: *готовність, мотиваційний компонент, педагог-дошкільник, фізичне виховання дітей.*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Одним із провідних завдань сучасної освіти в Україні є підготовка висококваліфікованих педагогічних кадрів. Нами встановлено, що процес підготовки педагога-дошкільника до організації фізичного виховання дітей є досить тривалим і складним. Так, успіх молоді у майбутній професійній діяльності істотно залежить від того, які професійні знання, уміння, навички майбутні фахівці отримують у закладі вищої освіти, а також важливе місце належить і мотивуванню до такої діяльності. За останні десятиліття розв'язанням питання формування мотивації до навчальної діяльності займалися Р. Боркієвська, Н. Бондаренко, В. Бочарникова, І. Зайцева, Н. Клименко та інші.

Вагомими для нашого дослідження є висвітлення проблеми підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів до фізичного виховання дітей у працях О. Богініч, Н. Денисенко, Ю. Коваленко, Н. Левінець, С. Петренко, С. Титаренко, О. Шовкопляс та інших.

Не зважаючи на велику кількість публікацій з означеної проблеми, де у переважній більшості розглядаються загальні аспекти формування професійних умінь та навичок педагога і його майбутньої роботи, проблемі мотиваційного компоненту у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з фізичного виховання дітей приділяється незначна увага, а це спонукало нас до більш глибокого дослідження даної проблематики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наукові розвідки стосовно сутності поняття "готовність" до професійної діяльності здійснили ряд вчених: О. Абдулліна, О. Безпалько, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, О. Мороз, Д. Ніколенко, В. Сластьонін, О. Щербаков та ін.

Учені трактують поняття "готовність" до професійної діяльності з різних позицій:

– функціональної, за якої готовність вважається психічним станом особистості, що визначає потенційну активізацію психічних функцій (А. Асмолов, Ф. Генон, С. Ільїн та ін.);

– особистісної, де готовність виступає цілісним особистісним утворенням, що інтегрує сукупність внутрішніх суб'єктивних чинників окремої діяльності та досліджується переважно в контексті професійної підготовки до неї (А. Линенко, О. Пехота);

– особистісно-діяльнісної, у межах якої готовність окреслюється як прояв усіх граней особистості, які забезпечують можливість ефективно виконувати професійні функції (Л. Кондрашова, Р. Кузьмінов);

– результативно-діяльнісної, яка визначає готовність як результат підготовки (О. Тютюнник).

Аналіз різних поглядів науковців, що працюють над проблемою готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності, дає можливість розглядати структуру цього особистісного новоутворення.

Найчастіше у наукових дослідженнях зустрічається структура професійної готовності, запропонована К. Дурай-Новаковою: сукупність мотиваційного (інтерес до обраної професії, мотиви діяльності, потреби самореалізації), орієнтаційно-пізнавального (знання про майбутню діяльність, вимоги до професії та способи рішення професійних завдань), емоційно-вольового (самодисципліна, самоконтроль, відповідальність), операційно-діяльнісного (професійні знання, вміння навички професійно-орієнтовані якості особистості), установочно-поведінкового (відношення до роботи, добросовісність, самовіддача) компонентів [5, с. 67]. Як зазначається у більшості довідкової літератури, поняття "компонент" (латин. *componere* – складати) тлумачать як силу, що сприяє, часткову причину, яка має вплив на результат (автори "Філософського енциклопедичного словника"); як складову частину чогонебудь, елемент системи (автори "Великого енциклопедичного словника", "Економічного словника",

"Сучасної енциклопедії", "Глумачний словник Ожегова"). Виокремлюючи компоненти професійної готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності, С. Гаркуша зауважує, що "результатом професійної підготовки є саме готовність до професійної діяльності, яка є особистісною якістю, інтегративним вираженням усіх підструктур" [4, с. 33]. Проте науковець зауважує, що в авторському трактуванні ці компоненти або відокремлюються (О. Пехота), або мають інакше найменування: змістовий і діяльнісний (С. Литвиненко), змістовий і процесуально-діяльнісний (І. Гавриш).

Нам імпонує думка науковців М. Божик [2, с. 3] та І. Іванової [6, с. 93], які виділяють мотиваційний, змістовий та діяльнісний компоненти, що тісно взаємопов'язані та взаємозумовлені між собою.

Серед дослідників виділяється А. Сазонов, який готовність до професійної діяльності розглядав у вигляді підсистем "хочу" (мотивація, визначення можливостей), "можу" (здібності, інтерес, цілеспрямованість, достатні знання, вміння, навички) та "треба" (відповідальність, усвідомлення своєї ролі, почуття обов'язку) [10].

Результати аналізу літератури дозволяють стверджувати, що головними у формуванні готовності до педагогічної діяльності виступають мотиви [7, с. 22]. Їх характеризують як переживання, що спонукають до вчинку. Мотиви є суб'єктивним явищем, яке спонукає до діяльності та є відображенням потреби у будь-чому. Вони є також сукупністю емоційно-позитивного ставлення особистості до діяльності, потреби до потрібної для суспільства праці [1]. Відомо, що без мотиву не буває діяльності. Немотивована діяльність, згідно з відомим вітчизняним психологом О. Леонтьєвим, – це діяльність із суб'єктивно й об'єктивно прихованим мотивом [8].

Об'єкт дослідження – процес підготовки фахівця дошкільної освіти до фізичного виховання дітей.

Предмет дослідження – мотиваційний компонент підготовки майбутніх вихователів до фізичного виховання.

Мета дослідження – визначити динаміку мотиваційного компоненту готовності педагога-дошкільника до роботи з фізичного виховання дітей.

Для реалізації мети поставлено **такі завдання**:

1. Дослідити у науковій і методичній літературі компоненти готовності майбутніх дошкільних педагогів до роботи з фізичного виховання.

2. Простежити динаміку змін мотиваційного компоненту готовності майбутніх педагогів-дошкільників до організації фізичного виховання дітей за результатами експертної оцінки.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз та узагальнення матеріалів вітчизняної та зарубіжної наукової і методичної літератури, періодичні видання та інтернет-ресурси. Метод експертної оцінки. Результати оброблялись з використанням методів математичної статистики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Узагальнюючи наукові доробки, ми зосередили увагу на подібності підходів до виокремлення компонентів готовності, які можна представити, виділивши мотиваційний, змістовий, діяльнісний компоненти. Значущість мотиваційного компоненту у структурі готовності до професійної діяльності акцентують майже всі вчені, тому що саме від мотивів залежить особистісний сенс діяльності. Е. Остапенко, досліджуючи мотиваційний компонент, зауважив, що "у більшості випадків учені погоджуються з тим, що його показниками виступають інтерес, потреба, установки, прагнення успіху, прагнення досягнути мети" [9, с. 153]. У свою чергу М. Чобітько стверджує, що "формування мотивації до одночасного інтелектуального й духовного розвитку особистості означає, що у процесі навчання людина опановує знання, набуває умінь та навичок, розвиває особистісні якості" [12, с. 137]. Це спонукало нас до більш детального вивчення даної проблематики.

Дослідження проводилося на базі Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, в якому взяли участь студенти першого курсу 2015-2016 н. р. факультету педагогіки та психології (напрямок підготовки дошкільна та початкова освіта). На початку 2015-2016 н. р. було сформовано експериментальну та контрольну групи загальною чисельністю 47 осіб. В освітній процес студентів експериментальної групи було впроваджено експериментальну методику підготовки майбутніх вихователів до організації фізичного виховання дітей; у контрольній групі навчання відбувалося традиційно. Для визначення та простеження змін, які відбулись у цих групах протягом трьох років навчання, нами було запропоновано здійснити експертну оцінку (на початку вступу до ЗВО та наприкінці третього курсу), яка передбачала оцінювання рівня мотиваційного компоненту готовності за дванадцятьма показниками:

1. Позитивно ставиться до майбутньої професії.
2. На практиці любить спілкуватися з дітьми.
3. Володіє почуттям обов'язку і відповідальний за доручені йому завдання.
4. Під час практичних занять цікавиться новим матеріалом.
5. Навчальні завдання виконує з цікавістю.
6. Відчуває впевненість у своїх силах.
7. На заняттях активний, задає питання.
8. Має стійку внутрішню потребу в професійній підготовці.
9. Намагається отримати високу оцінку.

10. З цікавістю виконує навчальні завдання підвищеної складності.

11. Не боїться ставити перед собою важкі завдання.

12. Намагається у всьому бути першим.

Експертна оцінка проводилася на основі спостережень трьох викладачів – доцентів кафедри фізичного виховання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, за навчально-пізнавальною діяльністю студентів на навчально-методичних заняттях. Ми використовували протокол експертної оцінки (за А. Степанко [11, с. 196]) у модифікованому нами варіанті. Відповідаючи на запитання, експерт об'єктивно оцінював кожне твердження, де: а) дане твердження повністю відповідає дійсності; б) дане твердження відповідає дійсності частково; в) не відповідає взагалі.

Аналізуючи науково-методичні розвідки та досвід роботи кафедри фізичного виховання ТНПУ імені Володимира Гнатюка, ми визначили критерії мотиваційного компоненту готовності до фізичного виховання дошкільників:

- 1) пізнавальний інтерес до оволодіння професією вихователя;
- 2) активна участь на заняттях та прагнення до вивчення нового матеріалу;
- 3) цікавість і наполегливість у процесі виконання завдань;
- 4) прагнення пізнати більше, щоб отримати високу оцінку.

На основі виділених показників нами було сформульовано три рівні мотиваційного компоненту готовності: високий, середній, низький.

На високому рівні мотиваційного компоненту готовності до фізичного виховання дошкільників у студентів виражений пізнавальний інтерес та спрямованість до оволодіння професією вихователя; характерна висока активність на заняттях, також до вивчення нового матеріалу; виділяється наполегливістю у виконанні завдань; намаганням отримати високу оцінку.

На середньому рівні мотиваційного компоненту готовності до фізичного виховання дошкільників у студентів відсутня яскраво виражена потреба в оволодінні професією педагога дошкільної освіти; під час занять активність та цікавість проявляються не регулярно; навчальні завдання виконуються без особливої ініціативи; студент намагається бути оцінений, однак не дуже прагне здобути найвищий бал.

На низькому рівні мотиваційного компоненту готовності до фізичного виховання дошкільників студент виявляє незначний пізнавальний інтерес, але при цьому не хоче бути вихователем; відсутня активність на заняттях, не прагне виконувати навчальні завдання; байдужий до оцінювання власних досягнень.

За результатами дослідження мотиваційного компоненту готовності студентів до організації фізичного виховання дітей дошкільного віку проведено аналіз експертних оцінок й обчислено відсотковий розподіл студентів за рівнями сформованості, що зображено на рис. 1.

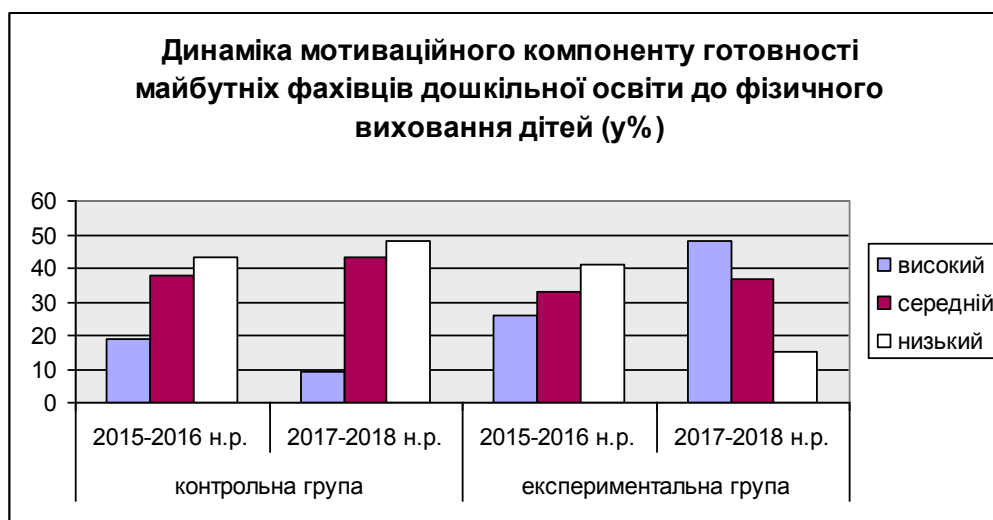

Рис. 1. Динаміка мотиваційного компоненту готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до фізичного виховання дітей

На основі аналізу результатів експертних оцінок викладачів ми визначили рівень мотиваційного компоненту готовності студентів – майбутніх педагогів-дошкільників до фізичного виховання дітей й дійшли висновку, що студенти двох груп мають приблизно однакові характеристики на початку експерименту. На нашу думку, значна частина першокурсників, які приходять на навчання до ЗВО, мало

знають про професію, яку обрали. У ході бесід було з'ясовано, що половина студентів стверджують, що їм подобається робота з дітьми; інша частина заявила, що їм до вподоби окремі предмети.

Зазначимо, що навчальна дисципліна "Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку" забезпечує усвідомлення фізичної культури як сфери професійної діяльності педагога дошкільного фаху [3].

У процесі формувального експерименту ми намагалися сприяти розвитку позитивної мотивації студентів до вибраної ними професії, особливо формування у них активної життєвої позиції під час організації фізичного виховання дошкільників. На лекційних заняттях нами було чітко та зрозуміло роз'яснено навчальний матеріал, поетапно аргументовано кожне розглянуте питання. Визначальним було те, що ми прагнули вплинути на емоційну сторону особистості студента.

На практичних заняттях експериментальної групи нашим завданням було зосередження уваги студентів на формуванні у них тих позитивних змін, які відбувались в їх організмі під впливом фізичних вправ; завжди відзначали похвалою тих студентів, хто регулярно займався фізичними вправами та досягнув значних успіхів у навчанні; покращив власний рівень фізичної підготовленості.

Важливим завданням дисципліни "Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку" є не тільки мотивація студентів до майбутньої педагогічної діяльності, але й формування в останніх уміння мотивувати своїх вихованців до регулярних занять фізичними вправами. Так, на практичних заняттях викладач постійно акцентував увагу студентів на тому, що дітей потрібно хвалити за їхню старанність та успіхи. Надзвичайно активним засобом у підвищенні інтересу дітей до занять є настанови дошкільного фахівця щодо збереження власного здоров'я та здоров'я своїх вихованців, а також формування в останніх щоденних навичок адекватної оздоровчої поведінки.

Для того, щоб переконувати когось у значенні занять фізичного виховання для життя людини, потрібно самому впевнитися у правдивості цього твердження. Тільки за умови позитивного ставлення самого вихователя до фізичного виховання можна сформуванню стійкий інтерес його вихованців до регулярних занять фізичними вправами.

Повторне проведення експертної оцінки наприкінці третього курсу, показує зміни рівня мотиваційного компоненту готовності. Так, у контрольній групі зменшилась кількість студентів (9 %) з високим рівнем. 48 % третьокурників цієї групи опинились на низькому рівні, а 43 % – на середньому. Факт зниження рівня мотиваційного компоненту готовності можна пояснити, очевидно, більш критичним ставленням студентів до професії та сприйняттям себе в ній.

Внесені зміни до навчального процесу студентів експериментальної групи позитивно вплинули на рівень мотиваційного компоненту готовності. Найбільше студентів (48 %) виявилось з високим рівнем, трохи менше (37 %) було з середнім, і лише 15 % мали низький рівень. На нашу думку, формування позитивного ставлення до обраної професії з'явилося після відвідування занять у дошкільних навчальних закладах, що суттєво вплинуло на бачення студентів себе у ролі вихователя.

Висновки. 1. Шляхом наукової розвідки стосовно поняття "готовності" з'ясовано, що науковці трактують його з різних позицій, а структура готовності майбутнього педагога до професійної діяльності відрізняється своїми компонентами. Аналіз психолого-педагогічної літератури щодо професійної підготовки вихователя до організації фізичного виховання дітей дозволив нам виділити такі структурні компоненти готовності майбутнього педагога-дошкільника: мотиваційний, змістовий, діяльнісний. Розкриваючи зміст мотиваційного компоненту, ряд вчених дійшли висновку, що студенти відрізняються один від одного не за рівнем інтелекту, а за рівнем мотивації до навчальної діяльності.

2. За результатами, які ми отримали в ході проведеного дослідження, можна стверджувати про необхідність змін освітнього змісту теорії і методики фізичного виховання дітей дошкільного віку як навчальної дисципліни. Внесені нами зміни до навчального процесу за три роки вочевидь покращили результати мотиваційного компоненту готовності студентів факультету педагогіки та психології (напряму підготовки дошкільна та початкова освіта) Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Так, після повторного проведення експертної оцінки наприкінці третього курсу в експериментальній групі найбільше студентів (48 %) виявилось з високим рівнем, трохи менше (37 %) їх було з середнім, і лише 15 % мали низький рівень мотиваційного компоненту готовності. Певна відмінність з'явилася у контрольній групі, зменшилась кількість студентів (9 %) з високим рівнем мотиваційного компоненту готовності. 48 % третьокурників цієї групи опинились на низькому рівні, а 43 % – на середньому. Факт зниження рівня мотиваційного компонента можна пояснити, очевидно, більш критичним ставленням студентів до професії та сприйняттям себе в ній.

Перспективи подальших розвідок даної проблеми вбачаємо у висвітленні досліджень змістового та діяльнісного компонентів підготовки фахівців дошкільної освіти до фізичного виховання дітей.

Використані джерела

1. Безпалько О. В. Формування готовності студентів педвузу до проектування організаційних форм виховної діяльності : дис. канд. пед. наук : 13.00.01 / Безпалько Ольга Володимирівна. – Київ, 1998. – 190 с.

2. Божик М. Компоненти готовності майбутніх учителів до забезпечення розвитку культури здоров'я учнів загальноосвітньої школи [Електронний ресурс] / М. Божик. – Режим доступу : http://nauka.uagata.com/wpcontent/uploads/2013/12/1.Божик_2013.pdf
3. Вільчковський Е. С. Організація рухового режиму дітей у дошкільних навчальних закладах : навч.-метод. посіб. / Е. С. Вільчковський. – Тернопіль : Мандрівець, 2008. – 128 с.
4. Гаркуша С. В. Поняття та компоненти професійної готовності майбутніх учителів до педагогічної діяльності / С. В. Гаркуша // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. – 2013. – № 110. – С. 198–201.
5. Дурай-Новакова К. М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности : дис. докт. пед. наук : 13.00.01 / Дурай-Новакова К. М. – Москва, 1983. – 356 с.
6. Іванова І. Про готовність майбутніх вихователів до фізичного виховання дітей 3-го року життя / І. Іванова // Молода спортивна наука України. – Львів : ЛДУФК, 2010. Т. 4. – С. 91–96.
7. Кисельгоф С. И. Формирование у студентов педагогических умений и навыков в условиях университетского образования. / С. И. Кисельгоф. – Ленинград : изд.-во Ленингр. ун-та, 1973. – 152 с.
8. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – Москва : Политиздат, 1975. – 304 с.
9. Остапенко Е. О. Амбівалентність розуміння феномена "готовність" / Е. О. Остапенко // Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Філософія. Психологія. Педагогіка. – Київ : Політехніка, 2009. – № 3 (27). – Ч. 2. – С. 152–157.
10. Сазонов А. Д. Проблемы профориентации молодежи / А. Д. Сазонов – Курган : КГУ, 1997. – 24 с.
11. Степанко А. В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до фізичного виховання : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / А. В. Степанко. – Тернопіль, 2008. – 242 с.
12. Чобітько М. Професійне самовизначення майбутнього вчителя / М. Чобітько // Освіта і управління. – 2005. – Т. 8. – № 1. – С. 135–140.

Osip N. B.

DYNAMICS OF MOTIVATION ASPECT AS A COMPONENT OF READINESS OF A FUTURE PRESCHOOL TEACHER TO TEACHING PHYSICAL EDUCATION TO YOUNG CHILDREN

The article presents the results of scientific research in the issue of "readiness" and analysis of scientific literature on the topic. As it is shown in the article, the structure of "readiness" differentiates in its components. The author analyses structural differences of "readiness" and concentrates on differences and similarities of scientific researches. There have been outlined three basic components of readiness such as motivation, essential component and proactive aspect of the profession of a future preschool teacher. Having analysed scientific researches of other scientists as well as author's own investigation in the issue, the author selects and indicates motivation as a crucial element which influences the establishment of readiness of a future preschool teacher. The results of scientific investigation present the necessity of changes in the curriculum from the point of view of theory and methodology of physical education to young children as a school subject. That is why, there was conducted an experiment among the group of first year students of pedagogical and psychological faculty (faculty of preschool teachers and faculty of primary school teachers) of Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University. The experiment, which lasted three years, introduced some changes in the teaching process. The mentioned changes effected in improving of the motivation level as a component of readiness. Moreover, after the conducted experiment it was evaluated at the end of the third year within the experimental group, the results were as following: the highest level of motivation had 48 % of students, the average level of motivation approached about 37 % of students and only 15 % of students came up with the low level of motivation. The results gained among students of the control group, who were taught in traditional way, were quite different: the number of the third year students with the highest level of motivation decreased to 9 %, about 43 % of students were found to have the average level of motivation and, finally, 48 % of the interviewed came up with the lowest level of motivation. The decrease in the motivation level among students can be explained as a result of critical attitude towards the future profession as well as their disbelief in their own abilities to be a future preschool teacher.

Thus, as many scientists agree that it is not intellectual abilities that influence better grades in education but the level of motivation which helps students gain good results and prepare them to become effective future teachers.

Key words: *readiness, motivation, motivation level, component, future preschool teacher, investigation, scientific research, experiment.*

Стаття надійшла до редакції 07.03.2018 р.